

RAPORT

KOORDYNATORA DS. OTWARTEGO DOSTĘPU

za 2021 r.

ZABRZE, STYCZEŃ 2022

1. Polityka Otwartego Dostępu

Przez Otwarty Dostęp rozumiemy dostępność treści za darmo i w publicznym Internecie, co pozwala każdemu czytać, ściągać, kopiować, rozprowadzać, drukować, przeszukiwać, zamieszczać odnośniki do pełnych wersji tekstów, indeksować, przekazywać jako dane do oprogramowania oraz używać w dowolnym innym, zgodnym z prawem celu, bez barier finansowych, prawnych, czy technicznych.

Jedynym ograniczeniem powinno być zapewnienie autorom kontroli nad integralnością ich utworów oraz prawa do odpowiedniego uznania ich autorstwa i cytowania ich prac.

Europejska Rada ds. Badań Naukowych (European Research Council - ERC) na podstawie opublikowanych 17 grudnia 2007 roku Wytocznych dotyczących otwartego dostępu (ERC Scientific Council Guidelines for Open Access) stworzyła wymagania, aby wszystkie – powstałe w ramach finansowanych przez ERC projektów badawczych – publikacje, które przeszły proces recenzji naukowej, były umieszczane w odpowiednich repozytoriach instytucjonalnych lub dziedzinowych i były dostępne w modelu otwartym nie później niż po upływie sześciu miesięcy od daty publikacji. ERC uważa również za niezbędne, aby dane naukowe zawarte w publikacji były umieszczane w odpowiednich bazach danych tak szybko, jak to możliwe – najlepiej natychmiast,

a w żadnym wypadku nie później niż po upływie sześciu miesięcy od daty publikacji. W związku z tym dnia 17 lipca 2012 r. Komisja Europejska opublikowała zalecenia w sprawie dostępu do informacji naukowej oraz jej ochrony:

- zalecenie określenia przez państwa członkowskie strategii rozpowszechniania i otwartego dostępu do publikacji naukowych, które powstają w wyniku badań finansowanych ze środków publicznych, uwzględniających konkretne cele i wskaźniki postępów, plany wdrażania i plany finansowania,
- zalecenie zagwarantowania wdrożenia tych strategii przez instytucje finansujące badania i odpowiedzialne za zarządzanie publicznymi środkami na badania naukowe oraz przez instytucje akademickie pozyskujące środki publiczne.

Na podstawie Kierunków rozwoju Otwartego Dostępu do publikacji i wyników badań naukowych w Polsce oraz Wzoru polityki otwartości, opracowanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW), stworzono i wprowadzono w życie dn. 12.09.2018 r. Zarządzeniem nr 12/2018 Dyrektora Instytutu Chemicznej Przeróbki Węgla w Zabrze, Politykę Otwartego Dostępu do publikacji.

Polityka Otwartego Dostępu obejmuje publikacje naukowe takie jak:

- artykuły w czasopiśmie naukowych krajowych i zagranicznych,

- publikacje w recenzowanych materiałach z konferencji;
- monografie naukowe oraz rozdziały w monografiach naukowych.

W celu koordynacji działań wynikających z realizacji założeń Polityki Otwartego Dostępu, w instytucie działa Koordynator ds. Otwartego Dostępu w Instytucie Chemicznej Przeróbki Węgla, którego obowiązki polegają na:

- podnoszeniu kwalifikacji poprzez udział w organizowanych m. in. przez MNiSW szkoleniach dotyczących Polityki Otwartego Dostępu,
- pełnieniu nadzoru nad wdrażaniem Polityki Otwartego Dostępu,
- bieżącej oceny stanu wdrożenia Polityki Otwartego Dostępu w Instytucie i planowaniu działań w tym zakresie,
- doradztwie i wsparciu pracowników Instytutu w zakresie realizacji Polityki,
- tworzeniu i kwartalnej aktualizacji „Wykazu sugerowanych czasopism Open Access” stanowiącego załącznik do Planu działań objętych prawami własności intelektualnej,
- tworzeniu i publikowaniu raportu z realizacji Polityki Otwartego Dostępu za rok poprzedni w terminie do końca pierwszego kwartału roku następnego.

2. Podsumowanie liczby otwartych publikacji

Pracownicy Instytutu Chemicznej Przeróbki Węgla regularnie publikują wyniki swojej aktywności naukowej i osiągnięć. Pracownicy Instytutu publikują zarówno w krajowych jak i zagranicznych czasopismach.

W 2020 r. pracownicy IChPW byli autorami i redaktorami 34 publikacji, w tym:

- w czasopismach z wykazu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (wyróżnionych w Journal Citation Reports): 31 publikacji, w tym 13 w otwartym dostępie,
- w czasopismach z poza wykazu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego: 3 publikacji, w tym 1 w otwartym dostępie,

Publikacje udostępnione w trybie otwartym stanowią 42% wszystkich wydanych utworów, o 3% mniej niż w roku ubiegłym. Utwory opublikowane dotychczas w Otwartym Dostępie znalazły się w otwartych zasobach gratis lub libre. Poprzez otwarty dostęp *gratis* należy rozumieć rozpowszechnianie utworu w taki sposób, aby każdy mógł mieć do niego dostęp w miejscu i czasie przez siebie wybranym oraz możliwość nieodpłatnego i nieograniczonego technicznie korzystania zgodnie z właściwymi przepisami”. Natomiast otwarty dostęp *libre* to „rozpowszechnianie utworu w taki sposób, aby każdy mógł mieć do niego dostęp w miejscu i czasie przez siebie wybranym

wraz z udzieleniem każdemu licencji na nieograniczone, nieodpłatne i niewyłączne korzystanie z niego oraz z jego ewentualnych opracowań”.

3. Prace wspomagające funkcjonowanie Polityki Otwartego Dostępu

W ramach prac wspierających funkcjonowanie Polityki Otwartego Dostępu w Instytucie Chemicznej Przeróbki Węgla, udzielano doraźnych, indywidualnych konsultacji pracownikom publikującym swoje prace w trybie otwartym.

Koordinator dołączył do grupy dyskusyjnej dla pełnomocników ds. otwartego dostępu i osób koordynujących działania związane z otwartą nauką w polskich instytucjach naukowych. Grupa powstała w ramach aktywności Platformy Otwartej Nauki, aby kontynuować dyskusje na temat wdrażania polityk otwartości prowadzone podczas Krajowych Warsztatów Otwartego Dostępu OpenAIRE 2020, a także aby ułatwić organizację wydarzeń, wymianę doświadczeń i informacji o istotnych inicjatywach w zakresie otwartej nauki.

Koordinator ds. Otwartego Dostępu wziął udział w 5 warsztatach / szkoleniach organizowanych przez Platformę Otwartej Nauki:

- 22.06.2021r. odbyły się warsztaty pt. ” Zarządzanie danymi badawczymi w projektach NCN”. W ramach warsztatów omówione zostały następujące zagadnienia: Co to są dane badawcze; Na czym polega otwarty dostęp do danych; Dlaczego ważne jest zapewnienie otwartego dostępu do danych badawczych; Struktura Planu Zarządzania Danymi (DMP) stanowiącego część wniosku o finansowanie projektów przez NCN; Jak przebiega proces oceny Planów Zarządzania Danymi w NCN; Omówienie najczęstszych błędów w przygotowywaniu Planu Zarządzania Danymi (DMP).

- 05.10.2021 odbyło się szkolenie z zarządzania danymi badawczymi. W ramach szkolenia omówione zostały zagadnienia z zakresu obsługi Repozytorium Otwartych danych RepOD.

- 26.10.2021 r. odbyło się webinarium z Panią dr Anetą Pazik-Aybar z Narodowego Centrum Nauki, zorganizowane w formie Q&A.

- 22.11.2021r. odbyły się warsztaty dot. Data stewardship w polskich instytucjach naukowych. Gościem warsztatów był dr Leszek Szafranski, który przybliżył data stewardship na Uniwersytecie Jagiellońskim. Omówione zostały możliwe rozwiązania i wyzwania, jakie stoją przed instytucjami w związku z zarządzaniem danymi badawczymi.

- 29.11.2021r. odbyło się spotkanie pt.: Open Science in the 21st Century: the roles and responsibilities of institutions. Gościem spotkania był Executive Director CODATA – Dr Simon Hodson . Webinarium poświęcone było danym badawczymi i wyzwaniom, jakie stoją przed instytucjami w związku z wdrażaniem zasad FAIR i polityk otwartości.

4. Repozytorium

Ze względu na brak zadowalających postępów związanych z tworzeniem Bazy Wiedzy „BAWINATECH” w Gliwicach (projektu finansowanego z Funduszu Rozwoju Regionalnego UE (RPO Województwa Śląskiego), realizowanego na Politechnice Śląskiej przez Bibliotekę Główną przy współpracy Centrum Innowacji i Transferu Technologii), postanowiono zerwać umowę o współpracy dot. Prowadzenia repozytorium instytucjonalnego dla ICHPW.

Podjęto decyzję o założeniu kolekcji instytucjonalnej ICHPW w CEON Repozytorium Centrum Otwartej Nauki, gdzie od 2022 roku deponowane będą publikacje pracowników instytutu. Ponadto nawiązano współpracę z Repozytorium Otwartych Danych Badawczych (RepOD). Repozytorium prowadzone jest przez zespół Platformy Otwartej Nauki Interdyscyplinarnego Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego Uniwersytetu Warszawskiego. W RepOD również zostanie założona kolekcja ICHPW, gdzie w przyszłości deponowane będą dane badawcze.

6. Podsumowanie

Od września 2018 r. w Instytucie Chemicznej Przeróbki Węgla rozpoczęto działalność związaną z otwieraniem dostępu do publikacji naukowych oraz optymalizację procesów prowadzenia dokumentacji publikacyjnej pracowników instytutu. W 2019 r. zintensyfikowano działania prowadzące do otwierania dostępu do publikacji pracowników instytutu. Działania te spowodowały, że 42% spośród wszystkich opublikowanych utworów w 2021 roku znalazło się w czasopiśmie w trybie otwartym. Instytut zamierza kontynuować roczny wzrost ilości otwartych publikacji przeznaczając na ten cel zwiększone środki finansowe.

W instytucie zintensyfikowane zostaną działania związane z otwieraniem dostępu do publikacji ale również i danych badawczych. Rozpoczęte zostaną prace, służące przygotowaniu procedur zarządzania danymi badawczymi jak również przygotowaniem i szkoleniem pracowników do tworzenia zunifikowanych zasobów danych badawczych pochodzących z prac finansowanych ze środków publicznych.

Sformułowano cele otwartości na kolejne lata:

- uaktualnienie Polityki Otwartego Dostępu,
- szkolenia z zakresu Data Management (Plan Zarządzania Danymi Badawczymi) dla pełnomocnika OA i Project Managerów,
- stworzenie i optymalizacja formatowania danych w projektach badawczych;

- wprowadzenie systemu zabezpieczeń przed utratą danych badawczych z projektów krajowych i międzynarodowych,
- szkolenia pracowników z zakresu Research Danych.

Bieżące śledzenie aktualnych wymogów i doskonalenie poprzez udział w szkoleniach i warsztatach pomaga utrzymać Politykę instytutu na optymalnym poziomie.

Opracował:

Koordinator ds. Otwartego Dostępu
dr inż. Małgorzata Wojtaszek-Kalaitzidi